

Una llengua de museu

La primera enquesta sobre l'ús i coneixement de la llengua elaborada sota el Govern del Botànic accentua la dinàmica preexistent. Gràcies a l'ensenyament, l'aptitud dels ciutadans ha augmentat en tots els àmbits, però, en canvi, el nombre de parlants continua en retrocés.

EL TEMPS conversa amb diversos especialistes per copsar-ne els ànims i dibuixar escenaris futurs. Caminem cap a l'extinció?

Text **Víctor Maceda** @VictorMaceda

Pau, Diego, Jimena, Àlex, Carme, Martí, Aitana i Marc cursen el quart curs de primària en una escola valenciana caracteritzada per la immersió lingüística. Des que entren al centre, a les 9 del matí, fins que se'n tornen cap a casa, a les 16.30 hores, tot l'ambient que els envolta és en català: les explicacions dels mestres, les indicacions dels monitors del pati i del menjador, la cartelleria i la música que ressona pels altaveus. És la llengua que la majoria d'ells parlen a casa amb els seus progenitors o, si més no, amb un dels do.

Tanmateix, en arribar l'hora de l'esplai, Pau, Diego, Jimena, Àlex, Carme, Martí, Aitana i Marc sempre parlen en castellà. Sempre. La pràctica totalitat dels 700 alumnes del centre —que inclou les etapes d'infantil, primària i secundària— interaccionen entre ells en l'idioma de Cervantes. En els moments d'esbarjo, costa més de sentir català a l'escola que a la selva amazònica.

Sobta bastant, però és tan estrany. Fora de les aules, els impactes que reben són en castellà: a la televisió, als videojocs, als comerços, a les xarxes socials, als cinemes, a YouTube... De fet, en alguns casos fins i tot hi ha l'opció de triar la versió en "español" o en "español latino". Del català, ni rastre.

El resultat de tot plegat és ben curiós: encara que cada vegada existeix més gent capacitada a llegir, escriure i parlar en català, l'ús de la llengua decau sense

aturador. És un fenomen que es percep a Catalunya i que s'agreuja al País Valencià i a les illes Balears. En l'últim cas, a més, el creixement demogràfic continua sent accelerat, amb les conseqüències que això comporta per a la llengua minoritzada.

Un pacient malalt

Ateses les circumstàncies, la publicació de la vuitena Enquesta d'ús i coneixement del valencià s'esperava com el pacient que es troba a la porta del quiròfan per ser sotmès a una operació cardiovascular. La sèrie demoscòpica iniciada en 1985 i que va prosseguir en 1989, 1992, 1995, 2001, 2005, 2011 i 2015, ha tingut continuïtat ara, amb un estudi basat en 7.171 entrevistes telefòniques dutes a terme entre octubre i desembre de 2021.

La comunicació dels resultats, en canvi, ha tardat un any a materialitzar-se. I per bé que l'1 o el 2 de novembre haurien estat les dates idònies per tal de contextualitzar-los, finalment, van endarrerir-se un mes, fins al 7 de desembre. És a dir, entre les jornades festives del 6 i el 8. I sense roda de premsa de Rubén Treznano, director general de Política Lingüística i Gestió del Multilingüisme, ni de la titular de la Conselleria, Raquel Tamarit.

Certament, sobren les paraules. Quan parlen els números, no en calen moltes. I les dades, en efecte, reflecteixen un retrocés notori en l'ús de la llen-

gua. És més coneguda que mai, quant a comprensió oral i escrita, però se'n parla menys que mai. Una llengua de museu, que es veu però no es toca.

En 2015, al 23,5% dels enquestats de la zona catalanoparlant del País Valencià —que engloba el 85% de la població total— afirmaven que a casa sempre es parlava en català, un percentatge que l'estudi de 2021 rebaixa al 19,5%. En paral·lel, el 45,6% de persones que deien que a casa es parlava exclusivament en castellà ha crescut fins al 56%.

El desequilibri evident entre ambdós idiomes —el 56% del castellà enfront del 19,5% del català— contrasta amb la dècada dels vuitanta, quan la llengua pròpia va estrenar-se als col·legis. Aleshores el català es parlava en el 50% de les llars, i el castellà, en el 40%.

Només el 10% dels ciutadans de les comarques catalanoparlants del País Valencià s'adrecen per primera vegada a un desconegut en la llengua del país. A les àrees metropolitanes d'Alacant —2,9%— i de València —4,3%— la xifra dels que així ho fan és testimonial. No hi pot haver una dada més aclaridora del predomini del castellà.

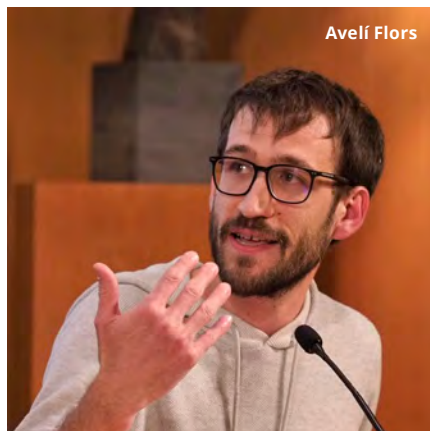
"A la zona valencianoparlant, el 54,9% dels enquestats parlen bastant bé o perfectament la llengua, però tan sols es parla en el 23,1% de les cases", apunta Brauli Montoya, catedràtic de Filologia Catalana a la Universitat d'Alacant (UA) i membre de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). "Ací es on →

Raquel Casesnoves

Brauli Montoya

Avelí Flors

→ hi ha el gran contingent de parlants potencials, però molts pares no transmeten la llengua als seus fills”, lamenta. “La política lingüística té límits, no pot entrar a casa de ningú”.

Heus ací, en qualsevol cas, un dels pocs signes d’esperança. L’enquesta indagada per primera vegada en la transmissió familiar i això ens permet saber que el 15,5% dels valencians parlen en català amb la parella, mentre que el 21,8% fan servir aquesta llengua amb els fills. “Sobre xifres com aquesta, per tímida que siga, sí que es pot edificar alguna cosa”, es felicita Montoya.

A parer seu, hi ha “dos grans cavalls de batalla”: d’una banda, València i la seua àrea metropolitana, i de l’altra, l’eix Alacant-Elx. En aquest sentit, Montoya es mostra ben crític amb l’actitud d’alguns polítics —“començant pel president, Ximo Puig”— que canvien de llengua així que trepitgen el sud del país. “L’enquesta demostra que el rebuig al valencià no és tal: poca gent desitja que s’use menys”, destaca.

El 38,9% dels valencians creuen que caldria fer servir més la llengua autòctona, i el 43,2%, que tant com ara. Únicament el 12% en demanen un ús inferior. Un percentatge gairebé calcat a l’11,8% de valencians que es mostren descon-

tents —perquè en voldrien menys— amb el foment i el coneixement de la llengua per part de la Generalitat Valenciana. El 13,3% en voldrien més i el 37,7% consideren suficient la promoció que se’n fa. Entre la resta hi preval la indiferència.

També des de la UA, el professor de sociolingüística Antoni Mas remarca que la “irritació social” s’ha transmès a la llengua per “l’actitud dels polítics de l’oposició i de la justícia”. I és que, efectivament, els uns i els altres van aconseguir retallar el decret de plurilingüisme a l’ensenyament i buidar de contingut l’Oficina de Drets Lingüístics. La pròxima víctima del PP, que ja ha anunciat

la seua intenció d’acudir als tribunals, ben bé podria ser el reglament sobre la capacitació lingüística del funcionariat, acordat setmanes enrere entre el PSPV i Compromís.

“Com a sociolingüista, les dades d’ús i d’actitud envers la llengua em semblen les més importants, i totes dues són molt negatives”, explica Mas. “Després de vora vuit anys d’un govern presumptament favorable, els resultats de l’enquesta són molt negatius”, assevera. “El panorama és descoratjador, perquè amb la dreta s’acceleraria, encara més, el procés de substitució lingüística”.

Mas assenyalava que els castellano-parlants “s’han empoderat”, raó per la qual “s’imposen les seues formes d’ús” i aconseguen que el seu idioma siga “omnipresent”. Un èxit compartit amb els parlants de la llengua minoritzada: “N’hi ha prou que hi haja un castellano-parlant perquè tothom es passe al castellà”, observa.

En massa ocasions, el camp semàntic relacionat amb la llengua és negatiu: *imposició, adoctrinament, obligatorietat, requisit, arraconament*. Són paraules que es fan servir en contra de la promoció del català pel perill que això podria comportar per a la llengua hegemònica. I aquesta pluja fina acaba calant.

“Alguns anhelaven una societat monolingüe i no s’estan d’abocar-hi *fake news*”, es planya Mas. “I pot arribar el moment en què la situació ja siga irreversible”, adverteix tot seguit. “Remuntar amb un 20% de parlants és ara molt més difícil que ho era els anys noranta, quan en teníem el 40%”. L’única manera de fer-la present i que no s’extingisca és conservar l’ús de la llengua amb tothom que l’entén: “No s’és més educat o menys provincià per passar-se al castellà”.

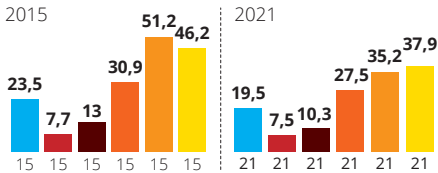
“Si les generacions joves parlen valencià cada vegada menys, tal com indica l’enquesta, la llengua acabarà desapareixent”, sosté Raquel Casesnoves,

L'ENQUESTA DE LA GENERALITAT VALENCIANA

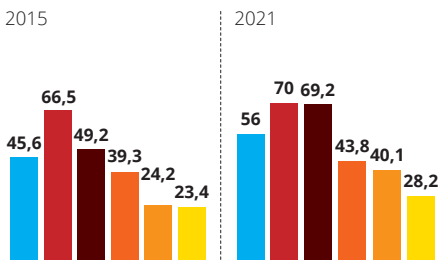
Ús del valencià per regions valencianoparlants

A CASA

Sempre valencià

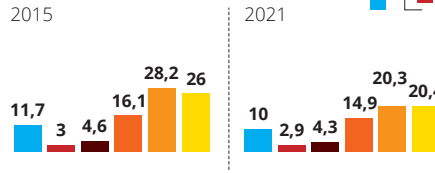

Sempre castellà

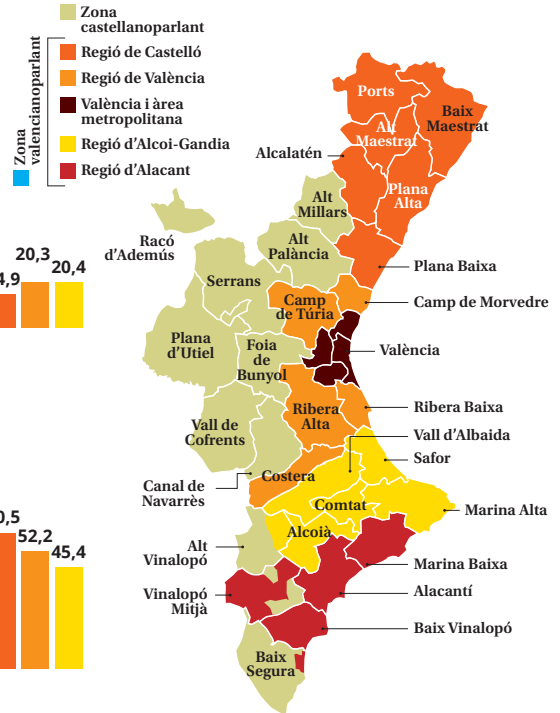
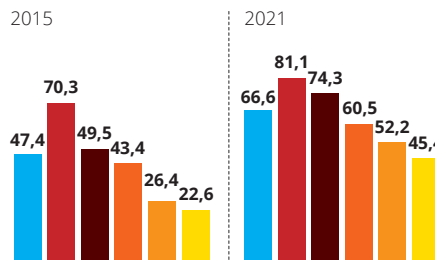

AL CARRER AMB GENT QUE NO CONEIX

Sempre valencià

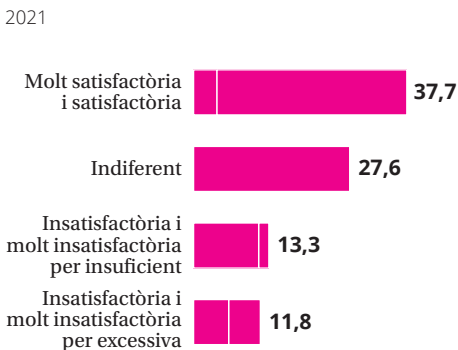

Sempre castellà

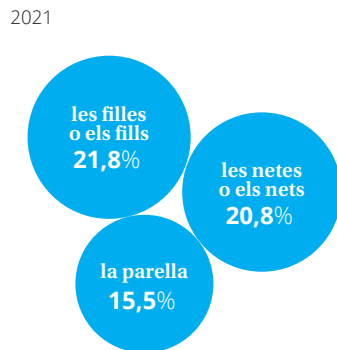
Foment de la llengua

Opinió (%) sobre l'actuació de la Generalitat Valenciana respecte al foment del coneixement i l'ús del valencià

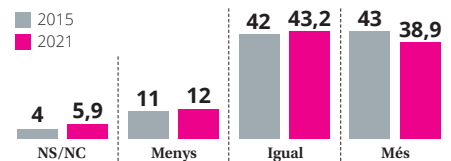
A la família

El valencià és la llengua de transmissió familiar de la persona enqüestada amb...

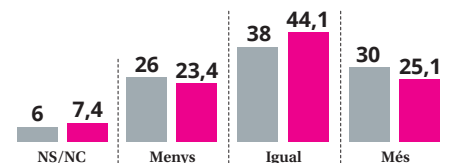

Creu que el valencià...

HURIA D'USAR-SE...

S'USARÀ EN EL FUTUR...

Font: Enquesta "Coneixement i ús social del valencià", any 2021. Generalitat Valenciana. Gràfic: Vanesa PRIETO

que també és professora de sociolingüística, en aquest cas a la Universitat de València (UV). Per ella, el més dramàtic és el descens dels parlants a casa, "on no pot entrar l'Administració".

Casesnoves observa amb una preocupació especial "la davallada de la capacitat oral a l'àrea metropolitana d'Alacant", on aquest indicador ha caigut del 44% al 36%, i s'alegra per "l'in-

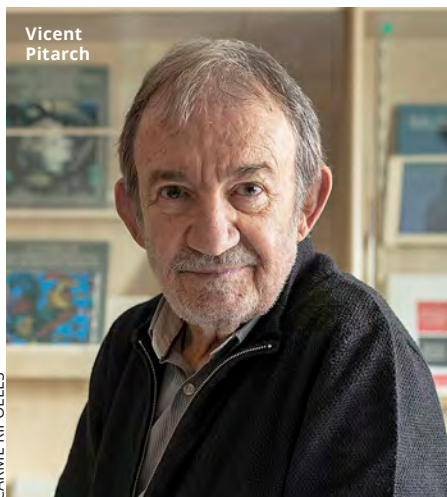
crement de la capacitat oral a la de València", on ha evolucionat del 45,8% al 51,1%.

Segons ella, és urgent implementar "campanyes més delimitades i avaluar-les de manera precisa, a fi de rectificar-les quan calga". Amb tot, Casesnoves recorda que "vivim en un estat monolingüe que empara l'existència de ciutadans de primera i de segona en funció

del territori". "Tothom té l'obligació de conèixer el castellà, cosa que no passa amb les llengües que hi conviuen", rebla.

Capgirar la història

N'hi ha que es remunten, fins i tot, dos segles i mig enrere. "El 23 de juny de 1768, aquesta és la data clau", matisa amb un paper a la mà Eugeni Gregori-Climent, deixeble del sociolingüista →

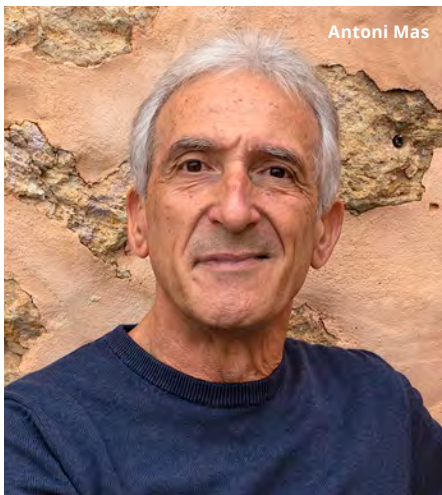
Vicent Pitarch

Aina Monferrer

Eugeni Gregori

Antoni Mas

CARME RIPOLLÉS

MIGUEL LORENZO

DAVID CORREOSO

→ Lluís Vicent Aracil. Aquell dia va publicar-se la Reial cèdula de Carles III per la qual la llengua castellana passava a ser-ne l'única vehicular a l'ensenyament. El llatí, que ja es considerava antiquat, va quedar-ne bandejat.

Ara la llengua que trontolla és la catalana. "En 1974 encara hi havia monolingües en català, ara no en trobaràs cap", expressa Gregori indignat. "Com diu Aracil, al País Valencià hi ha tres llengües en contacte. El castellà, que és absolutament necessari per a viure; l'anglès, que és necessari, però insuficient per a viure, i el valencià, que s'aprèn, però és innecessari per a viure".

En la mateixa línia, Eugeni Gregori marca la fita de la Constitució de 1978 com la "cloenda del procés de substitució", atès que va "normalitzar per complet el castellà amb l'aquiescència de les forces basquistes i catalanistes". Ell

troba que l'única eixida solvent hauria passat per declarar també "llengües oficials de l'Estat el català, el basc i el gallec". Si fa no fa, un model com el belga o el suís.

Gregori opina que ja ens hem endinsat en la "fase final" de la llengua. "Una llengua que es coneix, que se sap parlar, llegir i escriure, però que no s'usa, és una llengua condemnada a la mort". Encara li concedeix una pervivència de "dues generacions com a màxim". Després, afirma ell, "no haurà desaparegut plenament, però ja serà residual".

Detectada la malaltia, Eugeni Gregori-Climent suggereix un tractament de xoc: "Hem d'aplicar un enfocament existencialista i actuar sempre com si existira una única llengua, aquesta és l'única manera de treure-la de la marginació que arrossega". En definitiva, es tracta d'"actuar com a valencians" i que

siguen "els altres", els que es veuen obligats a "reposicionar-se".

Vicent Pitarch es nega a ser tan pessimista: "La resistència és un fet, ha quedat clar que serà molt i molt complicat eliminar-nos". Sociolingüista de referència, originari de Vila-real (Plana Baixa), gran estudiós de les Normes de Castelló i adscrit a la secció filològica de l'IEC, admet la "baixada notòria" del nombre de parlants, però l'emmarca en "un procés homogeni al conjunt dels Països Catalans".

De fet, l'estudi publicat per la Generalitat Valenciana evidencia que "les comarques de Castelló, en contra del que es pretenia fer veure, no és un illot quant a la lleialtat a la llengua". Aquesta "decadència inequívoca", no obstant, no amaga "notícies positives" en alguns àmbits concrets: "Veig famílies molt diverses, amb grans exemples de fidelitat a la llengua que en el passat haurien estat impensables".

Pitarch, això sí, troba a faltar més determinació de les institucions en la defensa de la llengua. "Em desorienten, em desanimen", manifesta. Un desencís que estén a la societat valenciana en el seu conjunt, que "pateix el comportament antimodern i antidemocràtic d'algunes formacions polítiques". No debades, tem que un possible "retorn a la caverna" després de les eleccions de la primavera vinent situe el català en una conjuntura encara més adversa.

"El centenari de Fuster m'ha fet reflexionar molt", continua Pitarch. "L'Estat va optar clarament per una llengua i va decidir satel·litzar-ne les altres, amb la complicitat, cal dir-ho, dels territoris que en tenien una de pròpia. La societat valenciana sembla estar en contra de la pervivència del català, i, per tant, del País Valencià. Ens han inoculat una mentalitat típicament colonial". I esmenta, com a demostració, "l'excipió de tot el personal sanitari" del reglament de la capacitat lingüística acordat recentment. Un reglament que proporcionarà els coneixements necessaris de català per a treballar a l'Administració valenciana a tothom que haja obtingut una nota de 7 o més en el batxillerat.

Comptat i debatut, Pitarch se'n fa creus per l'absència, set anys després

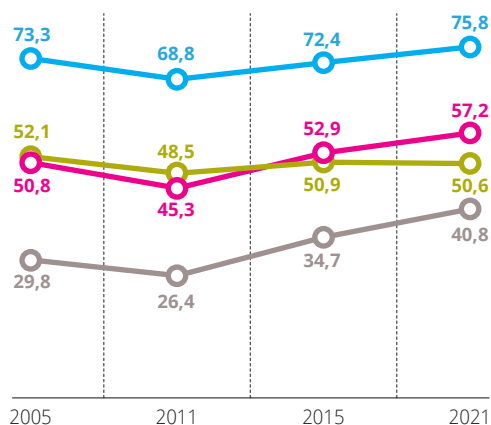
EL CONEIXEMENT DEL CATALÀ

Domini de la llengua al País Valencià, Catalunya i les illes Balears en els diversos estudis realitzats en el segle XXI

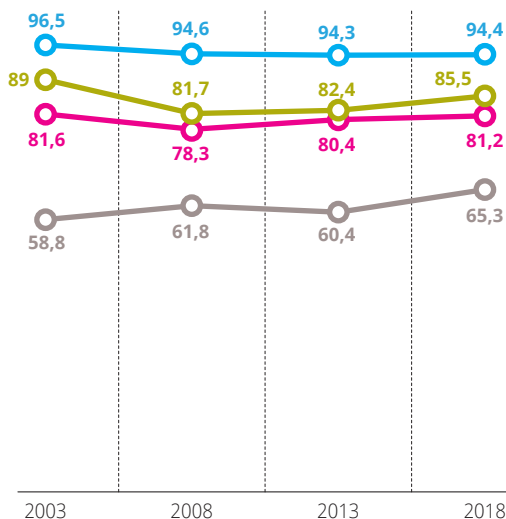
● L'entén ● El sap parlar ● El sap llegir ● El sap escriure

PAÍS VALENCIÀ

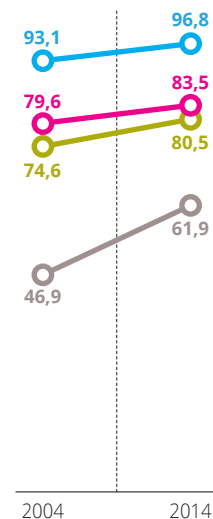
La dada resulta de sumar les respostes "perfectament" i "bastant bé". Les altres dues són "un poc" i "gens".

CATALUNYA

BALEARS

de l'arribada del Govern del Botànic, de la "reciprocitat de les emissions de TV3, À Punt i IB3". Ell veu el món audiovisual, reconfigurat però encara important, com un dels vectors necessaris per a redreçar la situació. "Els centres excursionistes, les colles de muixeranques que ara proliferen, són llocs que també poden servir com a trampolí. Però, sobretot, el futur de la llengua passa per la responsabilitat individual de cadascú de nosaltres".

Avel·lí Flors-Mas, castellanenc, és un dels sociolingüistes valencians de més projecció. Membre de la direcció del Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona (UB), comenta que "l'arribada massiva de nouvinguts, a partir de l'any 2000, ha transformat les nostres societats i ha fet que hi haja un nombre més elevat de castellanoparlants". I afegeix que "les famílies són molt més diverses

que no llavors, cosa que incrementa la barreja de llengües".

"Les línies en valencià, vinculades a una qualitat educativa superior, van atreure un tipus d'alumne que no buscava militància, sinó aquesta qualitat", afirma girant la vista enrere. Amb tot, Flors no creu que el descens sostingut de parlants actius anuncie una desaparició del català, ni tampoc vol ser catastrofista pels efectes que puga tenir la proliferació de xarxes socials, plataformes digitals i canals de televisió. "Als països escandinaus consumeixen moltíssims productes en anglès i no han perdut el danès, el suec, el noruec ni el finès", diu. "El català, sense anar més lluny, ha estat capaç de sobreviure malgrat haver estat absent, durant molts anys, dels grans mitjans de comunicació i de l'alta literatura". Podrà superar, però, la seua absència a plataformes com Twitch, YouTube o TikTok?

La polifacètica Aina Monferrer, professora de Magisteri, investigadora i música nascuda a Borriana (Plana Baixa), n'és una gran coneixedora i està convençuda que ací també es pot capgirar la història: "La llengua es manté per prestigi, no per imposició, i una manera de prestigiar-la és dur-la a aquests àmbits".

Hi afegeix un aspecte quantitatiu: "El percentatge de persones que poden consumir un contingut en català és molt superior del que poden consumir-lo en castellà". Ella aposta per l'elaboració de productes "menys normativitzats", que siguin capaços de fugir de l'estàndard. A l'estil del rap.

Això sí, troba a faltar que À Punt no penge els continguts a YouTube, com ja fan IB3 i TV3: "La gent jove ja no accedeix als continguts a través de l'aplicació de la cadena, sinó de YouTube".

A la manera fusteriana, doncs, el català serà a YouTube o no serà. ●